

Beleidsnota

Plattelandsbeleid

2024-2029

Ingediend door Hilde Crevits, Viceminister-president van de Vlaamse Regering
Vlaams minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven,
Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij.

Inleiding door de minister

Verbonden platteland

Vandaag leeft bijna 1 op 3 Vlamingen op het platteland en dat aantal blijft in Vlaanderen, in tegenstelling tot in de rest van Europa, licht stijgen. Aan de andere kant kampt dat platteland net als elders in Europa met heel wat uitdagingen op het vlak van leefbaarheid, bereikbaarheid, sociale cohesie, kansarmoede, beschikbaarheid van diensten ... Uitdagingen die tal van beleidsdomeinen overstijgen en dus bij uitstek een transversale aanpak vragen. We hebben dan ook nood aan een structureel plattelandspact dat verschillende bevoegdheidsdomeinen overstijgt, goed luistert naar de stem van de lokale actoren en gemeenschappen en ruimte laat voor lokale projecten. Zo'n structureel plattelandspact vraagt natuurlijk ook een structurele financiering. Daarom geven we naast de vertrouwde kanalen zoals LEADER een extra injectie met het openruimtefonds.

Landelijk Vlaanderen heeft ook heel wat troeven en kan voor heel wat maatschappelijke uitdagingen net een deel van de oplossing zijn. Op dit punt hebben plattelandsbeleid en stedenbeleid heel wat gemeen en beide bevoegdheden moeten dan ook goed op elkaar afgelijnd worden. Want we willen die maatschappelijke opportuniteiten, bijvoorbeeld op het vlak van klimaat of sociale cohesie, volop grijpen en de handen in elkaar slaan om een duurzame, toekomstgerichte lokale samenleving uit te bouwen. Een sterk sociaal weefsel en dorpen die intern en onderling goed verbonden zijn kunnen op dat vlak het verschil maken. Ik zal vanuit mijn bevoegdheden graag mijn schouders steken onder dit belangrijke transitieproces en ervoor zorgen dat alle bevoegde collega's die beleidsfocus mee integreren in hun beleid.

Hilde Crevits

Samenvatting

Binnen het plattelandsbeleid zijn er twee grote strategische doelstellingen.

Ten eerste voeren we een geïntegreerd plattelandsbeleid uit, de belangrijkste pijler hierin zal de komende legislatuur het transversaal plattelandspact zijn. Hierbij wordt samen met de regering, de provincies, lokale besturen en het middenveld gewerkt aan een domein overstijgend beleid dat het platteland toelaat haar maximale potentieel te benutten. Het plattelandsbeleid wordt deze legislatuur uitgewerkt als een evenwaardige nevenpool van het stedelijk beleid. Daarnaast werken we ook aan de verdere doorvertaling van het Europees beleid zoals ook in de volgende LEADER-periode.

Ten tweede werken we ook gericht aan het platteland en de noden van al wie er woont en werkt, via de tweede strategische doelstelling maken we werk van verdere ontwikkeling van een biodivers platteland. We onderzoeken hoe we lokale productie en afzet van voedsel kunnen bestendigen. Daarnaast werken we verder aan de specifieke noden van dorpen en lokale gemeenschappen.

Omgevingsanalyse

Het platteland is een belangrijk onderdeel van onze Vlaamse cultuur, economie en landschap. De plattelandsgebieden spelen een essentiële rol in de opgaven waar we mee geconfronteerd worden zoals omgeving, welzijn, mobiliteit en samenleven, alsook in de transitie waar we voor staan. Het platteland is de thuis van ongeveer 30% van de Vlaamse bevolking.

Het plattelandsrapport 2024 *'De staat van het Vlaamse platteland'* toont aan dat in tegenstelling tot plattelandsgebieden in andere Europese lidstaten, de bevolking op het Vlaamse platteland nog licht toeneemt door migratie uit de steden en van buiten Vlaanderen. Plattelandsgemeenschappen veranderen snel en we moeten meer aandacht geven aan sociale inclusie. Ook is het Vlaamse platteland gemiddeld genomen niet minder welvarend dan de steden of de verstedelijkte gebieden, wel genereert de plattelandseconomie minder toegevoegde waarde dan in de steden of het verstedelijkt gebied. Dit resulteert in een lagere jobratio, het aantal mensen dat in eigen streek werkt, en dus een grote uitgaande pendel. De combinatie van een beperkter aanbod van het openbaar vervoer en het wegtrekken van diensten zorgt ervoor dat de wagen bij uitstek het belangrijkste vervoermiddel is op het platteland. De open ruimte is een belangrijke troef van het Vlaamse platteland. Ondanks een toename van het aantal meergezinswoningen in de dorpskernen, stellen we een verdere inname van deze open ruimte voor bewoning en infrastructuur vast. De financiële ruimte van de plattelandsgemeenten ligt gevoelig lager in vergelijking met vooral de centrumsteden: ze beschikken gemiddeld genomen over 10 keer minder financiële middelen via het gemeentefonds en hebben per 1000 inwoners 1/3 minder personeel ter beschikking.

Het Vlaamse platteland verdient dan ook een structureel beleid dat tegemoetkomt aan de geschetste noden van het platteland en tegelijkertijd de troeven die plattelandsgebieden hebben om bij te dragen aan de transitie naar een duurzame en toekomstbestendige samenleving.

SD 1: We laten het Vlaamse platteland en zijn gemeenschappen bloeien door een geïntegreerd plattelandsbeleid uit te bouwen

OD 1.1: We maken werk van een plattelandsstrategie als kader voor een structureel en geïntegreerd plattelandsbeleid

In lijn met de Europese lange termijnvisie voor plattelandsgebieden, maak ik werk van een **transversale plattelandsstrategie** om de uitdagingen waarmee plattelandsgebieden geconfronteerd worden aan te pakken en de welvaart te versterken. Als minister bevoegd voor binnenlands bestuur en plattelandsbeleid coördineer ik de opmaak en de uitvoering van deze strategie. Ik heb hierbij oog voor o.a. volgende objectieven: toegang tot kwaliteitsvolle dienstverlening, verminderen van de kansarmoede op het platteland, strategische voedselvoorziening, leefbaar maken en houden van kernen op het platteland, versterken van de sociale cohesie en inclusiviteit op het platteland, bewaren van de open ruimte op het platteland, zorgen voor betaalbaar en kwaliteitsvol woonaanbod dat aansluit bij de demografische tendensen, verhogen van de bereikbaarheid voor plattelandsgemeenten, en het verhogen van de bestuurskracht en creëren van schaalvoordelen voor het platteland.

De aanpak voor een structureel plattelandsbeleid kan enkel werken wanneer de voltallige Vlaamse Regering er mee de schouders onder zet. Ik werk hiervoor samen met de Ministers bevoegd voor omgeving, landbouw, welzijn, mobiliteit, economie, wonen, werk en armoedebestrijding.

Om het gemeenschapsleven en de bedrijvigheid in plattelandsgemeenten te ondersteunen, is er vanuit verschillende bestuursniveaus en verschillende beleidsdomeinen nood aan een toereikende financiering, een gewaarborgde bereikbaarheid, een verzekerde dienstverlening, nutsvoorzieningen, stimuli voor economische groei en jobcreatie en ruimte voor eigen ontwikkeling in een van onderuit gedragen zienswijze. Een leefbaar platteland kan niet losgekoppeld worden van een productief platteland noch van een klimaatrobuust platteland, er moet dus ruimte zijn voor landbouwdiversiteit en biodiversiteit. Beide zijn troeven van het platteland die haar kunnen versterken in de toekomst.

De voortgang in de ontwikkeling en uitvoering van de strategie volg ik op in een plattelandspact. Hierin zijn verschillende Vlaamse ministers vertegenwoordigd samen met de andere beleidsniveaus (provincies en lokale besturen) alsook een aantal sleutelactoren van het platteland. Voor de ondersteuning van de lokale besturen bij de uitvoering van deze plattelandsstrategie is een belangrijke rol weggelegd voor het Agentschap Binnenlands Bestuur. (Zie ook beleidsnota Binnenlands Bestuur)

Ik onderzoek of het mogelijk en haalbaar is om de EU-plattelandstoets toe te passen binnen Vlaanderen om te waarborgen dat nieuw Vlaams beleid voldoende rekening houdt met de noden van het platteland.

Ik werk verder aan een monitoringsysteem om specifieke indicatoren voor het platteland op het meest geschikte schaalniveau te kunnen opvolgen en voortgang te rapporteren in de vorm van het tweede Plattelandsrapport.

OD 1.2: We betrekken de plattelandsgemeenschappen bij het beleid

Centraal in de aanpak naar een structureel en geïntegreerd plattelandsbeleid staat de betrokkenheid van de plattelandsgemeenschappen. Ik faciliteer de capaciteitsopbouw bij

plattelandsgemeenschappen en -actoren en het uitwisselen van kennis en ervaringen door resultaten te bundelen en te verspreiden Dit kan thematisch of gebiedsgericht.

Ik bepleit ook de sterkere samenwerking tussen lokale besturen om zo de bestuurskracht te vergroten. Ook maak ik gebruik van ervaring en de kennis van de Lokale Actiegroepen, opgericht in het kader van LEADER.

Ik bouw kennis over geïntegreerde plattelandsontwikkeling op door onderzoek. In afstemming met het Agentschap Binnenlands Bestuur bekijk ik welke data en monitoringsinstrumenten en welk onderzoek rond stedelijke en plattelandsuitdagingen nuttig is. Daarbij ga ik na hoe stedelijke en plattelandsuitdagingen verschuiven, interageren of evolueren en welke bestuurlijke antwoorden nuttig zijn.

OD 1.3: We aligneren het Vlaams en het Europees plattelandsbeleid

Ik ondersteun de verdere ontwikkeling van de EU Long Term Vision for Rural Areas. Deze EU-plattelandsvisie is het kompas voor de ontwikkelingen op Vlaams niveau.

In het GLB strategisch plan 2023-2027 is LEADER opgenomen als de maatregel om te werken aan de gebiedsgerichte socio-economische en ecologische ontwikkeling van het platteland. Ik maak verder werk van een kwalitatieve uitvoering van het programma en bepleit een verhoging van het EU-budget voor het GLB strategisch plan in de volgende programmaperiode. LEADER kan niet het gewicht van het volledige plattelandsbeleid dragen, maar kan net zorgen voor het faciliteren en ondersteunen van nieuwe initiatieven en samenwerkingen van onderuit. Ik voer een evaluatie uit van LEADER als instrument voor plattelandsontwikkeling.

Op basis van deze evaluatie en de strategische keuzes, gemaakt in het plattelandspact, zal ik in samenwerking met de minister bevoegd voor landbouw, de LEADER-maatregel vormgeven binnen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vanaf 2028.

SD 2: Met een sterk plattelandsbeleid geven we richting aan complementaire, transversale uitdagingen en dragen bij aan de uitvoering ervan

Niet enkel plattelandsontwikkeling vergt een beleidsdomein- en beleidsniveau-overschrijdende aanpak. Ook binnen andere beleidsdomeinen en -velden zal de transversale aanpak meer en meer de norm worden om de energie-, mobiliteits-, woon-, voedseltransities e.a. in te zetten. Vanuit een transversale plattelandsstrategie zoek ik naar synergiën tussen de beleidsdomeinen en -niveaus en draag ik bij aan de uitvoering ervan.

OD 2.1: Het veerkrachtige platteland: We maken onze landschappen klimaatbestendig en biodivers met groenblauwe dooradering

Groenblauwe dooradering van de open ruimte op het platteland heeft gunstige effecten op de biodiversiteit, milieukwaliteit, bodemgezondheid, landbouw, erfgoed ... wat resulteert in een meer klimaatbestendig landschap. Daarnaast heeft het een positieve invloed op landschapsbeleving en recreatie. Ik onderzoek de mogelijkheid om lokale gemeenten te ondersteunen bij **kleinschalige waterberging** d.m.v. bijvoorbeeld kleine stuwen om afstroom bij sterke regenval te beperken alsook om meer water vast te kunnen houden voor drogere periodes. Ik zet ook verder in op de aanleg en het onderhoud van kleine landschapselementen, mede in uitvoering van de Natuurherstelwet. Specifiek

voor houtige kleine landschapselementen, biedt het Houtkantenplan een kader voor aanplant, beheer en valorisatie alsook monitoring en kennisuitwisseling. In het kader van het houtkantenplan wordt in 2024 nog een nieuwe oproep gelanceerd richting besturen. Ik maak werk van een brede coalitie van particulieren, landbouwers, overheden en middenveldorganisaties de groenblauwe dooradering te versterken op basis van vrijwilligheid. Hierbij benut ik waar mogelijk maximaal koppelkansen met het functioneel afwegingskader oeverzones, grondenbanken, bufferzones MAP, buffering pesticiden,...

Het landschap en de bodem hebben een groot potentieel om koolstof op te slaan en zo bij te dragen aan klimaatmitigatie en een betere bodemgezondheid. Ik stimuleer landbouwers en andere landbeheerders om met koolstoflandbouw aan de slag te gaan o.a. via agro-ecologie en agroforestry. Samen met de Minister van Landbouw en omgeving zet ik de Europese regelgeving om in een Vlaams beleidskader.

Kleine landschapselementen kunnen zowel in publiek beheer zijn als in beheer bij particuliere eigenaren, landbouwers, ... De Regionale Landschappen en andere organisaties kunnen een belangrijke rol spelen in het opstellen van gebiedsgerichte landschapsvisies, de coördinatie van het landschapsonderhoud en het opzetten van een systeem voor een slimme verdeling van de kosten van het landschapsbeheer. De Vlaamse regering voorziet middelen om de Regionale Landschappen te ondersteunen voor hun specifieke rol in het landschapsbeheer en -onderhoud.

Landschapsbeheer creëert biomassa-reststromen, die al dan niet in combinatie met andere (rest)stromen uit landbouw en natuur met het juiste ondernemerschap gevaloriseerd kunnen worden tot grondstoffen en hoogwaardige producten. Ik ondersteun de lokale valorisatie van biomassa(rest)stromen uit landschaps- en natuurbeheer ondermeer via de werkagenda bio-economie van Vlaanderen Circulair en capaciteitsopbouw van lokale actoren onder het LEADER-programma

OD 2.2: Het productieve platteland: Door lokale besturen te ondersteunen bij de uitbouw van een lokaal voedselbeleid dragen we bij aan de transitie van het voedselsysteem

Lokale besturen staan in voor het welzijn van hun burgers en voor duurzame ontwikkeling op hun grondgebied. Voedsel is een perfect thema om een aantal milieu-, gezondheids- en klimaatthema's voor hun inwoners concreet te maken. Ik ondersteun lokale en provinciale besturen bij de uitrol van een strategisch (boven)lokaal voedselbeleid vanuit de ambitie om een transitie naar een duurzaam voedselsysteem te realiseren. Het doel is om tegen het einde van deze legislatuur in minstens 25% van de Vlaamse gemeenten een (boven)lokale voedselstrategie uitgerold te laten hebben, waarbij maximaal wordt ingezet op samenwerking tussen het platteland en stedelijke gebieden.

Ik blijf inzetten op de realisatie van nieuwe volkstuinen en het versterken van hun rol als hefboomplekken voor lokale voedselproductie en sociale cohesie. Volkstuinen spelen immers een belangrijke rol in het bevorderen van gemeenschapsvorming en sociale interactie. Ze bieden een gemeenschappelijke ruimte waar mensen van verschillende achtergronden en leeftijden samenkomen om te tuinieren, ervaringen te delen en van elkaar te leren. Dit bevordert niet alleen een gevoel van samenhang, maar helpt ook bij het opbouwen van sociale netwerken en het versterken van de lokale gemeenschap. Bovendien dragen volkstuinen bij aan een gezonde levensstijl door het stimuleren van fysieke activiteit en het bevorderen van de consumptie van verse, lokaal geteelde groenten en fruit. Kortom, volkstuinen zijn niet alleen groene oases in stedelijke gebieden, maar ook cruciale plekken voor sociale verbinding en gemeenschapsontwikkeling.

In samenwerking met de minister bevoegd voor landbouw, zet ik op het ondersteunen van (boven)lokale voedselstrategieën onder meer via de voedseldeal binnen de Vlaamse voedselstrategie

Go4Food. Daarnaast maak ik werk van ruimte voor voedsel en het stimuleren van korte ketens Om korte ketenproductie te stimuleren is samenwerking tussen verschillende actoren (producenten, verwerkers en afnemers) cruciaal. Dikwijls ontbreekt het bij de producenten aan de knowhow, financiering of tijd die initieel geïnvesteerd moeten worden om een korte keteninitiatief op te starten. Ik onderzoek en monitor welke rol de bovenlokale voedselregisseurs in het initiëren van samenwerkingen en initiatieven kunnen opnemen. Een tweede aspect van belang in het opzetten van korte ketens is aangepaste infrastructuur en logistieke ondersteuning. Via LEADER ondersteun ik lokale initiatieven met investeringen.

OD 2.3: Het levendige platteland: We activeren lokale gemeenschappen als gangmakers voor de maatschappelijke transities

We hebben respect voor onze **lokale besturen** en de identiteit van onze lokale gemeenschappen. Met een plattelandspact én een betere financiering pakken we de uitdagingen van landelijke gemeenten structureel aan.

Willen we het draagvlak voor de verschillende maatschappelijke transities op het platteland vergroten dan is het van belang om de inwoners actief te betrekken. Vanuit collectieve daadkracht kunnen de plattelandsgemeenschappen de transities gangmaken op het meest lokale niveau: in de dorpen en buurten. Het uitgangspunt hierbij is om met lokale ontwikkelingen op economisch, sociaal en ruimtelijk vlak een antwoord te bieden op hoe opgaven zoals een woon- en mobiliteitsshift, de voedseltransitie, de energietransitie,... zich manifesteren in de dorpen.

De nabijheid op het platteland speelt een belangrijke rol in het tegengaan van eenzaamheid. Daarom stimuleren we dialoog, ontmoeting en verbinding, onder meer via multifunctionele dorps- en buurtpunten. We zorgen ervoor dat iedereen kan meekomen in de digitale versnelling. Ik doe dit vanuit de visie op het 'verbonden dorp' dat bestaat uit 5 dimensies: het dorp als een systeem, het sociaal verbonden dorp, het fysiek verbonden dorp, het digitaal verbonden dorp en de verbondenheid met grotere maatschappelijke uitdagingen. Dit concept biedt lokale besturen een kader om aan de slag te gaan en de leefbaarheid van hun dorpen te versterken in co-creatie met de dorpsgemeenschap.

Om te komen tot een verbonden dorp is er nood aan basisvoorzieningen die toelaten dat mensen kunnen blijven wonen in hun omgeving, mogelijkheden voor ontmoeting en burgerbetrokkenheid.

Een cruciale voorwaarde om betrokkenheid te kunnen genereren, is de mogelijkheid hebben tot ontmoeting en gemeenschapsopbouw. Het ter beschikking hebben van aangepaste en duurzaam ingerichte publieke voorzieningen zoals dorpspleinen, schoolpleinen, dorpshuizen,... stimuleert de ontmoeting en het gemeenschapsgevoel. Via LEADER ondersteun ik lokale besturen met investeringen in deze publieke voorzieningen.

Tenslotte staat of valt de actieve betrokkenheid van een gemeenschap met de aanwezigheid van levendige plekken en bestuurskracht. Deze levendige plekken met basisvoorzieningen zorgen ervoor dat mensen kunnen blijven wonen in de omgeving waar ze hun sociaal netwerk hebben. Het verdwijnen van diensten wordt dikwijls enkel bekeken vanuit de efficiëntiewinst van de aanbieder, maar niet vanuit het tijdsverlies die het betekent voor de inwoners. Via LEADER ondersteun ik initiatieven die het behoud van een basaal niveau van voorzieningen garanderen.

Prestatieindicatoren:

- SD1: Ten laatste in 2026 leg ik een plattelandspact voor in overleg met de regering en het middenveld een plattelandspact voor. Deze indicator is de belangrijkste maatstaf voor de uitvoering van de eerste strategische doelstelling en waarborgt dat de resultaten van het pact op tijd behaald kunnen worden. Ze laat ook toe dat naar het einde van de legislatuur monitoring van de resultaten kan plaatsvinden en dat indien nodig bijstellingen kunnen worden uitgevoerd na overleg.